

**концепції, що пояснюють причини
виникнення грошей**

Раціоналістична –
пояснює виникнення
грошей як результат
домовленості між
людьми про
впровадження
спеціального
інструмента (грошей)
для здійснення обміну
товарів. Панувала до
кінця XVIII ст.

Еволюційна –
стверджує, що гроші
виникли стихійно,
незалежно від волі
людей, у результаті
тривалого
еволюційного розвитку
суспільного поділу
праці, товарного
виробництва та обміну.

Теорії грошей

Металева

(Т.Ман, У.Стаффорд)

– визнавали лише металеві гроші з благородних металів.

Стверджували, що золото і срібло є грошима завдяки своїм природним властивостям, а не розвитку відносин обміну. З розповсюдженням паперових грошей ця теорія втратила своє значення.

Номіналістична

(Дж.Берклі, Дж. Стюар) – вважали гроші суто умовними знаками, встановлені державою. Вони заперечували товарну природу грошей, розглядали їх виникнення суб'єктивно – як результат угоди людей або державних актів про впровадження грошей.

Кількісна

(Дж. Локк, Д.Юм, Ш. Монтеск'є, Д. Рікардо) – стверджували, що гроші не мають внутрішньої вартості, а їх вартість та рівень товарних цін визначаються кількістю грошей в обігу. Виникла у 18 ст.

Еволюція грошей

Товарні гроші. В різні періоди засобом обміну були різні товари: худоба (лат. *cattle* – грошовий, капітал, власність), тютюн, шкіра, хутро, пиво, спирт, раби, залізо, золото і т.д.

Металеві гроші. В Ассирії почали карбувати монети з золота 4 тисячі років тому. В Китаї та на Близькому Сході перші мідні монети з'явилися в VIII – VII ст. до н.е. В Київській Русі срібні і частково золоті монети (срібляники, златники), а потім в IX – XI ст. з'явилися гривні. В XIII – XIV ст. з'явився рубель як частина гривні, її обрубок.

Паперові гроші. Перші паперові гроші з'явилися в Китаї в VIII ст. В Північній Америці паперові гроші з'явилися в кінці XVII ст., в Європі (Франція, Англія) – в кінці XVIII ст., а в Росії – за часів Катерини II (в 1769 р.).

Кредитні гроші та електронні гроші

Гроші – це товар, який є загальним еквівалентом для всіх інших товарів.

Гроші – це штучна соціальна умовність, яка є засобом збереження вартості і на цій основі використовується як посередник обміну товарів і послуг.

П. Самуельсон

Основні властивості грошей:

- Гроші виконують роль загального еквівалента, своєрідного "економічного метра", за допомогою якого решта товарів вимірюють свою вартість.
- Гроші набувають загальну споживну вартість, яка полягає у їхній здатності обмінюватися на всі інші товари, тобто вони мають абсолютну ліквідність.
- Гроші виражають певні економічні відносини, які виникають між товаровиробниками з приводу обміну продуктами праці через ринок.

Гроші — це особливий товар, який виконує роль загального еквівалента, виступає посередником в обміні товарів і виражає економічні відносини між людьми з приводу виробництва та обміну товарів.

Функції грошей – це дії, які вони здійснюють у ринковій економіці.

Класична економічна теорія виділяє п'ять функцій грошей:

- міри вартості,**
- засобу обігу,**
- засобу утворення скарбів,**
- засобу платежу,**
- світових грошей.**

Основні функції грошей у ринковій економіці:

1. засіб обігу – гроші виконують роль посередника в обміні товарів і забезпечують їхній обіг. Цю функцію гроші виконують у формі монет і паперових грошей.

2. міра вартості – полягає у здатності грошей як загального еквівалента вимірювати вартість усіх інших товарів, надаючи їй форму ціни. Вартість товарів виражається у грошах, за їх допомогою порівнюються вартості різних товарів. Ця функція реалізується через **масштаб цін** — це певна вагова кількість дорогоцінного металу, яка законодавчо встановлюється державою як грошова одиниця країни та використовується для виміру товарних цін.

3. функція платежу – полягає в обслуговуванні грошима погашення різноманітних боргових зобов'язань між суб'єктами економічних відносин. Цю функцію гроші здійснюють як у сфері товарного обігу при продажу товару в кредит, так і поза ним (заробітна плата, сплата податків, орендна плата тощо). На основі цієї функції виникли кредитні гроші — вексель, банкнота, чек.

Основні функції грошей у ринковій економіці:

4. засіб нагромадження – гроші вилучаються з обігу і перетворюються в скарб. Функцію утворення скарбу виконують ті гроші, які виходять з обігу, тимчасово переривають свій рух, нагромаджуються і перетворюються на скарб у своїй золотій або срібній "плоті".

5. функція світових грошей – полягає в обслуговуванні грошима міждержавних економічних відносин, пов'язаних з розрахунками за зовнішньоторговельні операції, наданням кредитів та іншими угодами.

Види грошей:

❖ **Товарні гроші.**

❖ **Металеві гроші.**

Монета — зливok грошового металу певної ваги, форми, проби та номіналу, узаконений державою як засіб обігу.

❖ **Паперові гроші** — це знаки, символи, представники повноцінних (золотих) грошей в обігу, що наділені державною владою примусовим курсом обігу.

❖ **Кредитні гроші** — це знаки вартості, які функціонують на основі кредитної угоди й виражають відносини між кредитором і боржником.

❖ **Електронні гроші** — це банківська система переказу грошових засобів за допомогою ЕОМ (магнітні носії платіжної інформації).

Грошова система –
це форма організації грошового обігу, що склалась в певній країні історично і закріплена національним законодавством.

металевого грошового обігу
(всі функції грошей)

біметалеві ГС – за золотом і сріблом законодавчо закріплена роль загального еквівалента

монометалеві ГС – лише один метал служить загальним еквівалентом (золото або срібло)

паперово-кредитного грошового обігу
(кредитні гроші)

Елементи грошової системи:

- грошова одиниця;
- масштаб цін (*це вагова кількість металу, яка прийнята за грошову одиницю*);
- види грошових знаків;
- порядок випуску (емітування) та регулювання грошей.

Грошовий обіг – це неперервний рух грошей у сфері обігу та їх функціонування як засобу платежу й обігу.

Грошовий обіг — це рух грошей у готівковій і безготівковій формах, який обслуговує реалізацію товарів і нетоварні платежі в господарстві.

Загальний закон кількості грошей в обігу виражається формулою, в якій кількість грошей залежить від суми цін товарів (що, в свою чергу, визначається кількістю товарів і рівнем цін на кожний з них) і швидкості обігу однойменної грошової одиниці:

$$K = \frac{Ц}{O},$$

де K – кількість грошей, необхідних для товарного обігу в певному році;

$Ц$ – сума цін товарів, що реалізуються у певному році;

O – середнє число оборотів за рік кожної грошової одиниці.

З розвитком функції грошей як засобу платежу формула стає більш складною:

$$K_o = \frac{CЦ - K + П - ВВ}{Шo},$$

де СЦ – сума товарних цін;

К – сума цих товарів, проданих у кредит;

П – сума платежів за борговими зобов'язаннями;

ВВ – сума взаємопогашуваних безготівкових платежів;

Шo – середня кількість оборотів грошової одиниці.

Закон грошового обігу передбачає, що протягом певного періоду в обігу має бути певна, об'єктивно зумовлена грошова маса. Він з'ясовує внутрішні зв'язки між кількістю грошей в обігу і масою товарів, рівнем цін, швидкістю обороту грошей.

Основними елементами грошового обігу є товарна маса, що перебуває в обігу, рівень цін товарів і швидкість обігу грошей.

Закон обігу паперових грошей полягає в тому, що їх випуск повинен дорівнювати тій кількості заміненних ними золотих грошей, яка необхідна для забезпечення нормального товарного обігу.

В Україні регулятором грошового обігу виступає Національний банк, який підтримує товарно-грошову рівновагу:

$$Г*П = Т*Ц; М*V = Q*P$$

де Г – середня маса грошей, яка перебуває в обігу;

П – кількість оборотів;

Т – обсяг товарів;

Ц – ціни товарів на ринку.

Це означає, що маса грошей, помножена на швидкість їх обертання, має дорівнювати обсягу випущених товарів, помноженому на рівень цін. (І. Фішер)

Найкращий спосіб підтримування збалансованості – це швидке зростання якісної товарної маси.

З розглянутих законів впливає важливий **принцип грошового обігу** – обмеження грошової маси реальними потребами обігу.

У підтриманні рівноваги в економіці, збалансованості попиту та пропозиції важливу роль відіграє **грошова маса** – це сукупність усіх грошових засобів у готівковій і безготівковій формах, які забезпечують реалізацію товарів, послуг і всі нетоварні платежі у національному господарстві та належать державі, фірмам, окремим особам.

У грошовій масі розрізняють **активні гроші**, що використовуються в готівковому та безготівковому обігу; **пасивні гроші** (нагромадження, резерви, залишки на рахунках), які лише потенційно можуть використовуватись в угодах.

Грошова маса в наш час формується на основі кредитів підприємствам, організаціям, окремим особам.

Інфляція – це складний процес, який проявляється в систематичному переповненні каналів грошового обігу масою надлишкових грошей, що веде до їх знецінення на шкоду більшості населення.

Інфляція – це процес підвищення загального рівня цін в країні.

Це явище відоме ще з IV – III ст. до н.е., коли грошовим товаром у світі стає срібло. З XVI до останньої третини XIX ст. інфляція виникала лише під час війн та повоєнної розрухи. На рубежі XIX – XX ст. інфляція набула постійного та загального характеру майже в усіх розвинутих країнах.

Види інфляції:

- “повзуча” – щорічне зростання цін до 5 % за рік;
- “галопуюча” – щорічне зростання цін на 10 % і більше;
- “гіперінфляція” – ціни зростають щоденно на 1 – 2 %.

Методи стабілізації грошового обігу:

- **нуліфікація** – знецінені грошові знаки анулюються (при супергіперінфляції);
- **ревалоризація** – повернення попередньої купівельної сили грошовим знакам шляхом вилучення зайвих грошей (при незначній інфляції);
- **девальвація** – зниження обмінного курсу (ціни) однієї країни до грошової одиниці іншої (протилежна ревальвації).